



Europska Unija i Zapadni Balkan

Autonomne mirovne grupe i proces proširenja EU

Sažetak i Preporuke

The Quaker Council for European Affairs

Izveštaj priredio: Quaker Council for European Affairs (QCEA)

Ovaj izvještaj zasniva se na jednogodišnjem istraživanju koje je provedeno kroz intervju sa osobljem nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji; intervju sa osobljem Delegacija Europske Komisije te osobljem Europske Komisije u Briselu kao i prikupljanjem podataka iz različitih dostupnih izvora. Izvještaj se može preuzeti na stranici:

www.quaker.org/qcea

Istraživanje je uradio i izvještaj napisao Calum Shaw, programski asistent. Istraživanje za odjeljak 4.7 je uradio i tekst napisao Lucas Guttenberg, programski asistent.

Izvještaj je uredila Martina Weitsch, predstavnica i šefica ureda.

Quaker Council for European Affairs (*QCEA - Savjet Kvekera za evropske poslove, prim.prev.*) osnovan je 1979. godine kako bi promovirao vrijednosti religijskog društva prijatelja (Kvekera) unutar europskog konteksta. Namjera nam je da izrazimo viziju Kvekera koja se tiče mira, ljudskih prava i ekonomske pravde. QCEA sa sjedištem u Briselu je neprofitna organizacija po belgijskom zakonu.

Datum objavljivanja: januar 2009. godine

Sažetak i preporuke

Uvod

Ovaj izvještaj ima za cilj da ocijeni u kojoj mjeri proces proširenja Europske Unije (EU) podržava rad lokalnih graditelja mira na izvoru događanja, u zemljama Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji. Ovaj izvještaj opisuje 7 općih pitanja od značaja za graditelje mira: nacionalizam; tranzicijska pravda; povratnici; potencijalna krizna područja; obrazovanje; civilno društvo i graditelji mira; Instrument pretpristupne pomoći (IPA). Izvještaj ispituje odgovor procesa proširenja Europske Unije na ova pitanja i daje preporuke gdje nalazi da je potrebna dodatna aktivnost Europske Unije.

Kako je urađeno istraživanje za ovaj izvještaj

Ovaj izvještaj je proizvod kako istraživanja na terenu tako i istraživanja ostalih dostupnih izvora. Istraživanje za ovaj izvještaj koje je provedeno na terenu sastoji se od preko 50 intervjua koji su urađeni između 31. maja 2008. godine i 8. jula 2008. godine. U okviru ovog istraživanja konsultirani su i sužbenici Europske Unije u Briselu. Istraživanje ostalih materijalnih izvora provedeno je u Briselu tokom 2008. godine. Kompletna lista intervjuiranih osoba nalazi se u aneksu I ovog izvještaja.

Zbog čega je napisan ovaj izvještaj

Odluka o pisanju ovog izvještaja je donesena nakon putovanja po ovom regionu koje je u aprilu 2007. godine organizirala zajednička predstavnica QCEA Martina Weitsch. Sastala se sa nekadašnjim mirovnim aktivistima organizacije *Quaker Peace and Social Witness (QPSW)*: Goranom Bubalom, Goranom Božičevićem i Zoricom Trifunović. Također se sastala i razgovarala i sa ostalim graditeljima mira. Nakon ove posjete, QCEA je uvidjela da bi djelovanje Europske Unije u ovom regionu moglo znatno više doprinijeti izgradnji mira te da proces proširenja Europske Unije predstavlja savršenu priliku za to.

Kome je namijenjen ovaj izvještaj

Ovaj izvještaj je namijenjen i kreatorima politike (i na nivou Europske Unije i na lokalnom nivou) te drugim zainteresiranim čitateljima unutar ovog regiona i van njega. Namjera ovog izvještaja je da uspostavi balans između potrebe za neometanim pristupom jasnim preporukama koje se zasnivaju na dokazima i dobro istraženih pozadinskih informacija.

Preporuke

Ovaj izvještaj daje preko 80 različitih preporuka u pogledu nacionalizma, tranzicijske pravde, povratnika, potencijalno kriznih područja, obrazovanja, civilnog društva i graditelja mira, instrumenta pretpristupne pomoći, Višekorisničkog Višegodišnjeg indikativnog planskog dokumenta te zajedničke vanjske i sigurnosne politike u Bosni i Hercegovini. Sve naše preporuke su značajne. Ipak, neke od njih su vrlo specifične dok su druge općeg karaktera. Nastojali smo ponuditi listu ključnih preporuka koje pokrivaju što je moguće više tema kojim se bavi ovaj izvještaj i koje predstavljaju potrebe lokalnih graditelja mira na najbolji mogući način.

Nacionalizam

Nacionalizam su graditelji mira identificirali kao najveću prepreku trajnom miru i stabilnosti u regionu. Odjeljak 3.1 ovog izvještaja detaljno razmatra glavna pitanja koja se odnose na nacionalizam na način kako ga identificiraju graditelji mira na terenu, u svakoj zemlji; ovdje ih

navodimo samo u kratkim crtama. Odjeljak 4.1 ovog izvještaja potanko ispituje odgovor Europske Unije na nacionalizam u svakoj od zemalja; mi ovdje iznosimo samo dodatne aktivnosti koje po našem mišljenju Europska Unija treba da poduzme kako bi se suprotstavila nacionalizmu. Iako postoji potreba za dodatnim aktivnostima od strane Europske Unije, mora se napomenuti da Europska Unija čini jako puno da zaustavi nacionalizam u zemljama Zapadnog Balkana.

Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina (BiH) je podijeljena zemlja. Nacionalizam i etnička politika sprečavaju stvarni politički dijalog a zakonodavni i process reforme su praktički zapali u ćorsokak. Pozivi Republike Srpske na nezavisnost su posebno destabilizirajući. Postoji potreba da se ojača država Bosna i Hercegovina koja nije u stanju da koordinira politiku i koja je slaba u poređenju sa entitetima. Ustav ove zemlje treba reformirati na način da se uklone etnički definirane odredbe; neophodan je razvoj identiteta Bosne i Hercegovine koji uključuje sve konstitutivne narode i manjine.

Preporučujemo da:

- EU javno potvrdi da je integritet države Bosne i Hercegovine bitan za proces proširenja EU kojoj BiH može pristupiti samo kao jedna jedinstvena država;
- Svaki projekat koji promovira svijest o EU mora posvetiti posebnu pažnju vrijednostima EU utjelovljenim u njenom geslu o “jedinstvu kroz različitost”;
- EU uključiti u Višegodišnji indikativni planski dokument (dalje u tekstu: MIPD) odredbe koje podržavaju projekte koji pomažu poticanje, zagovaranje i promoviranje jedinstvenog BiH identiteta; te da
- EU ostane pri odredbama sadržanim u postojećem Partnerstvu i MIPD-u koje podržavaju jaču BiH državu i reformu ustava kako bi se uklonila etnička pristranost.

Hrvatska

Nacionalizam je u Hrvatskoj najizraženiji na lokalnom nivou i često se ispoljava kroz različite oblike diskriminacije. Etnički nacionalizam je često retoričko uporište lokalnih politika u multi-etničkim područjima poput Istočne Slavonije, gdje su ekonomske teškoće ovog područja i nivoi trauma faktori koji dodatno doprinose problemu.

Preporučujemo da:

- EU nastavi da postavlja kao prioritet usvajanje i provedbu zakona o anti-diskriminaciji i pravima manjina u pristupnom partnerstvu za 2010. godinu;
- U pristupnom partnerstvu za 2010. godinu, EU pozove hrvatske vlasti da se aktivnije suprotstave problemu ekstremnog nacionalizma;
- EU uključiti odredbe kojim se promovira veća podrška žrtvama diskriminacije kako u pristupno partnerstvo tako i u MIPD; te da
- EU uključiti u MIPD odredbe koje se bave traumom i njenim negativnim posljedicama.

Srbija

Nacionalizam u Srbiji ne samo da predstavlja veliku prepreku tješnoj suradnji sa EU već predstavlja i izvor diskriminacije, prvenstveno usmjerene ka manjinama ali i ka pojedincima i organizacijama koje zagovaraju i promoviraju “europske” vrijednosti. Uticaj sistema Radikalnog nacionalizma i njegovo prisustvo unutar institucija Srbije je sveobuhvatno.

Preporučujemo da:

- EU postavi poziv srbijanskim vlastima da usvoje sveobuhvatan zakon protiv diskriminacije kao jedan od ključnih prioriteta partnerstva za 2010. godinu, ukoliko takav zakon ne bude usvojen i u potpunosti proveden do kraja 2009. godine;
- EU nastavi da podržava projekte koji promoviraju vrijednosti poput među-etničke tolerancije, pluralizma i multi-etničnosti u MIPD-u; te da
- EU javno podrži organizacije koje promoviraju takve vrijednosti.

Tranzicijska pravda

Tranzicijsku pravdu su graditelji mira identificirali kao najbitnije pomoćno sredstvo za uspostavljanje trajnog mira i stabilnosti u regionu. Odjeljak 3.2 ovog izvještaja razmatra glavna pitanja koja se odnose na tranzicijsku pravdu a koja su identificirali graditelji mira na terenu, u svakoj zemlji; ovdje ih iznosimo u kratkim crtama. Odjeljak 4.2 ovog izvještaja posebno ispituje odgovor Europske Unije na tranzicijsku pravdu u svakoj od zemalja; ovdje iznosimo samo dodatne aktivnosti koje po našem mišljenju EU treba da poduzme kako bi podržala tranzicijsku pravdu. Iako postoji potreba za dodatnim aktivnostima EU, mora se primijetiti da EU čini mnogo toga da podrži neke od mehanizama tranzicijske pravde.

Bosna i Hercegovina

EU je najviše insistiranjem na suradnji sa Međunarodnim sudom za ratne zločine na području bivše Jugoslavije (dalje u tekstu: ICTY) podržala tranzicijsku pravdu u BiH. Osjeća se potreba za mnogo bazičnijim, lokalnim pristupom kad dođe do toga da se osigura da ostavština ICTY-a bude pozitivna i da ima uticaja na širu javnost. Smatra se da lokalna suđenja za ratne zločine nisu ispunila očekivanja i da ne uzimaju u obzir domašaj nedjela. Napore koči i nepostojanje ugovora o izručenju između BiH, Hrvatske i Srbije. Službene inicijative za traženje istine u BiH su u velikoj mjeri podbacile; inicijative civilnog društva u ovoj oblasti se pokazuju mnogo uspješnijima. Lustraciju tek treba izvršiti i provesti mnogo temeljitije. Izvještaji u medijima i dalje pokazuju da pojedinci upleteni u ratne zločine i dalje rade u policiji ili kao javni službenici.

Preporučujemo da:

- EU postavi potpisivanje ugovora o izručenju između BiH, Hrvatske i Srbije kao jedan od ključnih prioriteta europskog i pristupnog partnerstva za 2010. godinu;
- EU nastavi da podržava napore koje BiH ulaže u procesuiranje ratnih zločina kroz partnerstvo za 2010. godinu i pruži potporu lustraciji, reparaciji i restituciji;
- EU pozove vlasti BiH da podrže Koaliciju za RECOM;¹ kao i da
- EU podrži inicijative civilnog društva da se osigura ostavština ICTY-a kao dio MIPD-a, a posebno uspostavljanje regionalnih arhivskih centara ICTY-a u BiH.

Hrvatska

Funkcioniranje hrvatskog sudstva, posebno prilikom procesuiranja ratnih zločina, je jedna od glavnih briga zajednice graditelja mira u ovoj zemlji. Centrima za istraživanje ratnih zločina u cijeloj zemlji je potrebno više tehničke podrške, više osoblja i bolja oprema. Graditelji mira izvještavaju da se županijski sudovi ne bave zločinom prikrivanja zločina u skladu sa praksom ICTY-a. Nema službenih razgovora vezano za osnivanje komisije za istinu u Hrvatskoj. Nasuprot tome, postoji snažna reakcija civilnog društva dok graditelji mira u cijelom regionu rade na

¹ RECOM je skraćenica za Regionalnu Komisiju za utvrđivanje i kazivanje istine o ratnim zločinima. Vidjeti odjeljak 4.2.4.

ustanovljavanju službenog regionalnog tijela koje bi moglo utvrditi činjenice o počinjenim ratnim zločinima i omogućiti žrtvama da ispričaju i podijele sa drugima svoja iskustva.

Općenito govoreći, nema javnog konsenzusa i ima malo političke volje koja okružuje pitanje lustracije i institucionalne reforme u Hrvatskoj. Tokom 2007 godine, optuženik za ratni zločin dobio je mjesto u saboru kao zastupnik Hrvatskog Demokratskog Sabora Slavonije i Baranje (HDS SB).² I EU i hrvatske vlasti zanemaruju problem ratne traume.

Preporučujemo da:

- EU postavi potpisivanje sporazuma o ekstradiciji između BiH, Hrvatske i Srbije kao jedan od ključnih prioriteta europskog i pristupnog partnerstva 2010. godine;
- EU pozove hrvatske vlasti da podrže Koaliciju za RECOM i njihovu inicijativu za uspostavu regionalne komisije za istinu;
- EU podrži inicijative civilnog društva kojim će se osigurati baština ICTY-a kroz MIPD , posebno kroz uspostavljanje regionalnih arhivskih centara ICTY-a u Hrvatskoj;
- EU uključi kratkoročnu podršku centrima za istraživanje ratnih zločina u MIPD i pozove hrvatske vlasti da unaprijede rad centara tokom srednjoročnog perioda kroz partnerstvo;
- EU insistira da se svi sudovi u Hrvatskoj bave zločinom prikrivanja zločina u skladu sa praksom ICTY-a;
- EU pozove hrvatske vlasti da izmijene zakon o imunitetu od pritvaranja saborskog zastupnika optuženog za ratne zločine; te da
- EU uključi potporu za tretiranje ratnih trauma u najteže zahvaćenim područjima kao dio partnerstva i MIPD-a.

Srbija

Unatoč određenom napretku, graditelji mira u Srbiji vide veliku potrebu za tranzicijskom pravdom u njihovoj zemlji. Brine ih politički pritisak kojem je izložen Ured tužitelja za ratne zločine. Graditelji mira osjećaju kako se u javnom prostoru nedovoljno raspravlja o odgovornostima i obavezama države prema žrtvama rata i prema budućim generacijama. Veliki dio problema sadržan je u tome da ima vrlo malo usaglašenih činjenica o ratu obzirom da niti jedna službena komisija za istinu nije uspješno oformljena. Srbijanski graditelji mira postavljaju pitanje bastine ICTY-a nakon što sud završi svoj mandate i pozivaju da njegova arhiva bude dostupna ljudima iz regiona.

Preporučujemo da:

- EU postavi potpisivanje sporazuma o ekstradiciji između BiH, Hrvatske i Srbije kao jedan od ključnih prioriteta europskog i pristupnog partnerstva 2010. godine;
- EU pozove srbijanske vlasti da podrže Koaliciju za RECOM i njihovu inicijativu za uspostavljanje regionalne komisije za istinu;
- EU postavi usvajanje zakonskih odredbi koje se odnose na naknadu štete izazvane kršenjem ljudskih prava koje je u prošlosti počinila srbijanska vlada, posebno tokom Miloševićeve ere, kao prioritet partnerstva; te da
- EU podrži inicijative civilnog društva da se osigura bastina ICTY-a kroz MIPD, a posebno uspostavljanje regionalnih arhivskih centara ICTY-a u Srbiji.

² K. Kruhonja, & V. Kastratović, (eds.) *Praćenje suđenja za ratne zločine -Izvještaj za 2007.*, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek. Dostupno na stranici:

http://www.centar-za-mir.hr/uploads/dokumenti/izvjesca/pracenje_sudjenja_2007.pdf

Povratnici

Problem povratnika su graditelji mira u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj identificirali kao veliku prepreku trajnom miru i stabilnosti u regionu. Odjeljak 3.3 ovog izvještaja detaljno razmatra glavna pitanja koja se odnose na povratnike a koja su identificirali graditelji mira prisutni na terenu, u tim zemljama; ovdje iznosimo samo kratak pregled. Odjeljak 4.3 ovog izvještaja do u detalje ispituje odgovor Europske Unije na povratnike u tim zemljama; ovdje navodimo samo one daljnje aktivnosti koje po našem mišljenju EU treba da poduzme kako bi riješila problem povratnika. Iako postoji potreba za daljnjim agnažmanom EU, mora se napomenuti da EU čini mnogo kako bi riješila ovo pitanje.

Bosna i Hercegovina

Jedan od primarnih ciljeva Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma (DPA) jeste obnova socio-demografske strukture bosansko-hercegovačkog društva koju je rat bio drastično izmijenio. Graditelji mira izvještavaju kako se ništa ne poduzima da se riješi ovo pitanje te da podaci o povratnicima često uključuju povrat imovine i druge činjenice vezane za povratak koje ne označavaju nužno stvarni povratak. Etnički sastav općinskih uprava treba proporcionalno da odražava etnički sastav područja kojima upravljaju kao što je utvrđeno popisom iz 1991. godine. Međutim, mnoge uprave ne ispunjavaju ovaj zahtjev.

Preporučujemo da:

- EU zadrži postojeće odredbe u partnerstvu i MIPD-u koje se odnose na povratnike;
- EU, u partnerstvu za 2010. godinu, eksplicitno ukaže na važnost vraćanja područja na njihov prijeratni socio-demografski sastav; te da
- EU pozove na poboljšanje u procesu klasifikacije podataka koji su prikupljeni o povratnicima kako se povraćena imovina ne bi upisivala kao osoba ili osobe koje su se vratile da žive u njihovoj prijeratnoj zajednici.

Hrvatska

Glavni problemi koji okružuju povratnike i koje su identificirali hrvatski graditelji mira jesu prepreke na koje nailaze u oblasti stanovanja i zapošljavanja. Povratnici su izloženi diskriminaciji od strane poslodavaca u privatnom i javnom sektoru i otežan im je pristup stanovima ukoliko su raniji nosioci prava korištenja i stanarskog prava. Tu su i pitanja koja se odnose na restituciju imovine koja je data na korištenje i rekonstrukciju oštećene ili uništene stambene imovine.

Preporučujemo da:

- EU posveti više pažnje problemima povratnika u MIPD-u, posebno onim koja se tiču stanarskih prava i prava korištenja te zapošljavanja;
- EU uključi odredbe za inicijative koje se bave restitucijom stambenih objekata koji su dati na privremeno korištenje i rekonstrukcijom imovine u MIPD;
- EU uključi u MIPD odredbe koje se tiču odnosa unutar zajednice i društvene integracije povratnika; te da
- EU postavi usvajanje adekvatnog plana zapošljavanja u upravi županije, grada ili općine kao kratkoročni prioritet Partnerstva.

Potencijalna krizna područja

Postoji jedan broj područja na Zapadnom Balkanu koja su graditelji mira označili kao podložna riziku od destabilizacije usljed problema sa kojima se suočavaju. Odjeljak 3.4 ovog izvještaja podrobno razmatra glavne probleme koji se odnose na ove regione a koje su identificirali

graditelji mira prisutni na terenu, u svakoj zemlji; ovdje iznosimo tek kratak prikaz. Odjeljak 4.4 ovog izvještaja do u detalje ispituje odgovor Evropske Unije na ove regione; ovdje smo izložili samo one aktivnosti koje po našem mišljenju EU treba da poduzme kako bi riješila probleme sa kojima se suočava svako od ovih područja. Iako postoji potreba za daljnjim angažmanom EU, mora se napomenuti da EU čini mnogo toga kako bi riješila ovaj problem.

Bosna i Hercegovina

Kao što je izloženo u odjeljku 3.4.1, smatramo da je BiH u cijelosti jedno potencijalno krizno područje. Iz tog razloga, ne iznosimo nikakve posebne preporuke u ovom poglavlju zbog toga što sve preporuke koje se odnose na BiH treba da budu ponovljene na ovom mjestu.

Hrvatska

Istočnu Slavoniju su graditelji mira istakli kao jedno od kriznih područja u Hrvatskoj kojem treba posvetiti posebnu pažnju. Graditelji mira u ovoj regiji označili su nedostatak ekonomskog razvoja ove regije, etnički nacionalizam, prisustvo minskih polja, nedostatak profesionalizma u javnoj upravi u slučajevima kršenja prava, diskriminaciju, psihološku traumu i opći izgled regiona kao prepreke održivom i trajnom miru te kao mogući izvor nestabilnosti.

Preporučujemo da:

- EU uključi ekonomsku obnovu Istočne Slavonije u prioritete Partnerstva za 2010. godinu;
- EU posveti više pažnje situaciji na terenu u Istočnoj Slavoniji u izvještaju o napretku za 2009. godinu;
- EU zadrži postojeće odredbe MIPD-a koje se tiču podrške pod komponentom II i pridoda eksplicitne reference na kazivanje istine i suočavanje sa prošlošću; kao i da
- EU uključi u Partnerstvo i MIPD mjere koje se odnose na traume koje je ovo područje pretrpjelo tokom rata kao što su podrška programima mentalnog zdravlja i organizacijama koje se bave traumom.

Srbija

Regija Sandžaka izaziva zabrinutost kod srbijanskih graditelja mira. Etničke tenzije su visoke i smatra se da ih podgrijavaju "provokatori". Ekonomska zaostalost regije i iscrpljujuća međusobna trvenja unutar Bošnjačke zajednice dodatno pogoršavaju situaciju. Štaviše, mnogi Bošnjaci misle da lokalni procesi protiv ratnih zločina nisu uspjeli izvršiti pravdu i smatraju da su oštećeni.

Preporučujemo da:

- EU posveti veću pažnju situaciji u Sandžaku i u Partnersvu za 2010. godinu i u MIPD-u; te da
- EU pozove sve vladine agencije u Srbiji da aktivno promoviraju stabilnost u regionu i dobre interne i među-etničke odnose kao dio prioriteta Partnerstva.

Obrazovanje

Obrazovanje su graditelji mira označili kao veliku prepreku trajnom miru i stabilnosti u regionu. Odjeljak 3.5 ovog izvještaja potanko opisuje glavna pitanja koja se odnose na obrazovanje i koja su identificirali graditelji mira prisutni na terenu u svakoj od zemalja; ovdje dajemo samo kratak pregled. Odjeljak 4.5 ovog izvještaja podrobno ispituje odgovor Evropske Unije na obrazovanje u svakoj zemlji; ovdje navodimo one daljnje aktivnosti koje po našem mišljenju EU treba da poduzme kako bi riješila probleme koji se odnose na obrazovanje. Iako postoji potreba za dodatnim angažmanom EU, mora se istaći da EU čini puno toga u ovoj oblasti.

Bosna i Hercegovina

Dva glavna pitanja u oblasti obrazovanja koja brinu graditelje mira su praksa poznata kao "dvije škole pod jednim krovom" i podučavanje historije. Pored toga što legitimizira segregaciju i sprječava dijalog između mladih ljudi dviju zajednica, praksa dviju škola pod jednim krovom je rasipna i skupa. Nastavni plan za historiju u BiH školama nije ujednačen pa djecu iz svake etničke grupe podučavaju iz različitih udžbenika. Graditelji mira osjećaju da način i sadržaj onoga čemu podučavaju mlade ljude u BiH sije sjeme budućih konflikata. Graditelji mira bi više voljeli jedinstven nastavni plan iz historije i zalažu se za udžbenik koji bi podučavao historiju regiona.

Preporučujemo da:

- EU postavi regionalnu suradnju na usvajanju jednog udžbenika regionalne historije kao jedan od prioriteta partnerstva za 2010. godine;
- EU uključi u MIPD odredbe kojim podržavaju projekte koji promoviraju napuštanje segregacije u školama; kao i da
- EU unese u MIPD odredbe kojim podržavaju projekte koji ublažavaju negativne posljedice po zaposlene a koje će biti neizbježne usljed napuštanja segregacije u školama

Hrvatska

Graditelji mira označavaju praksu dviju škole pod jednim krovom i podučavanje historije regiona kao njihove glavne brige u pogledu obrazovanja. Oni također smatraju da su uvođenje obrazovanja o osnovnim ljudskim pravima u nastavni plan i program srednjih škola, skupa sa poučavanjem o građanskim, političkim, ekonomskim, društvenim, kulturnim i drugim pravima od suštinskog značaja za društvo koje prolazi kroz tranziciju od autoritarne prema vladavini demokracije. Oni također opažaju i nedostatak adekvatnih univerzitetskih kurseva koji pružaju znanje o pravilima i propisima vezanim za slična pitanja. Uticaj traume na vještine komunikacije i socijalizacije u izuzetno traumatiziranim područjima ima negativan učinak, stoga se na podučavanje o vještinama komunikacije kroz neformalne obrazovne programe gleda kao na nešto krajnje relevantno i neophodno.

Preporučujemo da:

- EU ponovno otvori poglavlje o obrazovanju i kulturi sve dok praksa dviju škola pod jednim krovom ne bude potpuno napuštena u cijeloj Hrvatskoj;
- EU postavi regionalnu suradnju na usvajanju udžbenika regionalne historije kao jedan od prioriteta partnerstva;
- EU uključi u MIPD potporu neformalnom obrazovanju o vještinama komuniciranja u traumatiziranim regijama poput Istočne Slavonije;
- EU pozove hrvatske vlasti da uključe podučavanje o osnovnim ljudskim pravima u sistem srednjoškolskog obrazovanja i ulogu civilnog društva u demokraciji; kao i da
- EU zajedno sa hrvatskim univerzitetima poradi na izradi akademskih kurseva koji se bave društvenim, ljudskim i demokratskim pravima.

Srbija

U ovoj oblasti, graditelji mira najviše zabrinjavaju podučavanje jezika, nedostatak reforme srbijanskog obrazovnog sistema i promocije suvremenih evropskih vrijednosti. Mladi Srbijanci slabo poznaju jezike manjina u svojoj zemlji a mnogi mladi pripadnici nacionalnih manjina sve slabije vladaju srpskim jezikom. Ovakva situacije nije orijentirana ka prevenciji konflikata. Usmjereno obrazovanje se u Srbiji smatra prevaziđenim jer obučava mlade ljude za poslove koji više ne postoje. U učionicama se još uvijek koriste historijske čitanke koje pripremaju učenike za život u jednom ideološki zatvorenom i monopolističkom društvu. Gledano u cjelini,

obrazovanje o građanskim dužnostima i promocija vrijednosti kao što su tolerancija, jednakost, nenasilje, pluralizam, ljudska prava i demokratsko učešće u vlasti je nešto što i dalje provodi nevladin sektor.

Preporučujemo da:

- EU postavi kvalitet poučavanja o građanskim dužnostima i historiji kao jedan od kratkoročnih prioriteta partnerstva za 2010. godinu;
- EU zadrži odredbe partnerstva i MIPD-a koje se odnose na usmjereno obrazovanje i Bolonjski process;
- EU postavi poučavanje jezika kao jedan od prioriteta Partnerstva i oblast koju podupiru odredbe MIPD-a; te da
- EU zadrži postojeće odredbe u partnerstvu i MIPD-u koje se tiču usmjerenog obrazovanja i Bolonjskog procesa.

Civilno društvo i graditelji mira

Uloga civilnog društva i tretman graditelja mira su također značajna pitanja koja utiču na i u određenoj mjeri odražavaju stabilnost regiona. Odjeljak 3.6 ovog izvještaja podrobno razmatra glavna pitanja koja se odnose na civilno društvo i graditelje mira; ovdje dajemo samo kratak pregled. Odjeljak 4.5 ovog izvještaja potanko istražuje odgovor Europske Unije u ovoj oblasti u svakoj od zemalja; ovdje iznosimo samo one daljnje aktivnosti koje po našem mišljenju EU treba da poduzme. Iako postoji potreba za daljnjim angažmanom EU, mora se naglasiti da EU već puno toga čini u ovoj oblasti.

Bosna i Hercegovina

Ono što EU pokušava da uradi je da ojača ulogu civilnog društva u procesu kreiranja politike u Bosni i Hercegovini i traži da civilno društvo odgovori na to tako što će postati efikasnije i profesionalnije. Ove godine EU više uključuje civilno društvo u pripremanje ovogodišnjeg dokumenta u okviru paketa za proširenje EU. Ovakav razvoj događaja je dobrodošao i može poslužiti kao primjer svim nivoima vlasti u BiH. Međutim, civilno društvo treba da pokazuje sve veći interes za proces proširenja EU. Aktivno i efikasno civilno društvo koje je uključeno u političke procese je vitalan sastojak jake demokracije.

Preporučujemo da:

- EU uključi civilno društvo u Partnerstvo za 2010. godinu čime će ga učiniti partnerom u procesu proširenja EU; kao i da
- EU postavi uključivanje civilnog društva u demokratski proces jednim od ključnih prioriteta partnerstva za 2010. godinu.

Hrvatska

Program sredstava nepovratne pomoći za civilno društvo Hrvatske fokusira se na one oblasti koje su graditelji mira označili kao oblasti kojima treba posvetiti dodatnu pažnju; ipak, oblasti poput tranzicijske pravde i obrazovanja nisu eksplicitno uključene. Štaviše, ovdje se ne spominje nemogućnost civilnog društva da izvede *ad hoc* aktivnosti zagovaranja i nadzora koristeći nepovratna sredstva EU. Ekspanzija IPA prekogranične suradnje sa Srbijom i BiH obećava, posebno u oblasti tranzicijske pravde a pogotovo u aspektima tranzicijske pravde koji se odnose na utvrđivanje i kazivanje istine i oko kojih se graditelji mira slažu da zahtijevaju regionalni pristup. Eksplicitno ukazivanje EU na takve aktivnosti bi ovdje dobro došlo. Civilno društvo treba da ima sve veći udio u procesu proširivanja EU.

Preporučujemo da:

- EU uključi civilno društvo u Partnerstvo za 2010. godinu čime će ga učiniti partnerom u procesu proširenja EU;
- EU uključi tranzicijsku pravdu i obrazovanje u program dodjele bespovratnih sredstava civilnom društvu;
- EU obezbijedi veću potporu u okviru MIPD-a za aktivnosti izgradnje mira; kao i da
- EU eksplicitno ukaže na inicijative tranzicijske pravde prilikom planiranja prekogranične suradnje u MIPD-u.

Srbija

Graditelje mira u Srbiji najviše brine demonizacija njihovog rada od strane radikalnih nacionalnih političkih partija i grupa. Graditelji mira u Srbiji konstantno su izloženi verbalnim a povremeno i fizičkim napadima. Graditelji mira također misle da Vlada Srbije ne priznaje ulogu civilnog društva u procesu kreiranja politike kao što bi to učinila "normalna" demokratska vlada. Graditelje mira također brine i to što će nevladine organizacije čiji osnivači su političke partije biti iskorištene za dobijanje pristupa EU fondovima u budućnosti a linija koja ih dijeli je veoma tanka. Kao što je slučaj sa Bosnom i Hercegovinom i Hrvatskom, civilno društvo u Srbiji treba da ima sve veću ulogu u procesu proširenja EU.

Preporučujemo da:

- EU javno osudi napade na graditelje mira u Srbiji;
- EU zatraži veću zaštitu za organizacije civilnog društva;
- EU uključi civilno društvo u partnerstvo za 2010. godinu čime će ga učiniti partnerom u procesu proširenja EU;
- EU nastavi da radi na prioritetima partnerstva koji se odnose na civilno društvo; te da
- EU zadrži u MIPD-u odredbe kojim se podržava istinski dijalog i partnerstvo između srbijanskih vlasti i civilnog društva.

Instrument pretpristupne pomoći (IPA)

Graditelji mira smatraju da mjere koje podržava IPA treba da potiču izgradnju mira kao jedan od preduvjeta političkog, ekonomskog i društvenog razvoja zemalja korisnica pomoći. Najbolji način da se ovo osigura je da se izmijeni Uredba Vijeća o uspostavljanju IPA.³ Još jedna stvar koja veoma brine graditelje mira a odnosi se na IPA programiranje je da će problematična područja kao što su ljudska prava i tranzicijska pravda u velikoj mjeri biti isključene zbog učešća njihovih vlada u ovom dijelu IPA procesa.

Smatra se da su tehnički zahtjevi EU za dobijanje sredstava nepovratne pomoći previše kompleksni i zapravo znače ograničavanje pristupa finansiranju za mnoge manje organizacije. Jezik na kojem prijave za dodjelu nepovratnih sredstava moraju biti priređene također ograničava pristup pošto trenutno sve prijave moraju biti pripremljene na engleskom jeziku. Nedostatak temeljnog finansiranja komplicira situaciju mnogim organizacijama do te mjere da im prijete opasnost od propadanja.

Konačno, povratna informacija koju dostavlja EU u procesu podnošenja prijave je nedostatna i ne pomaže organizacijama da uče i mada je značajno unaprijeđena u poređenju sa prethodnim godinama, strategija pružanja konsultacija Europske Unije je još uvijek izrazito *ad hoc*.

³ Službeni list Europske Unije, Uredba (EZ) br. 1085/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. jula 2006. godine kojom se uspostavlja Instrument pretpristupne pomoći (IPA), dostupna na stranici:

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_210/l_21020060731en00820093.pdf

prijevod na hrvatskom:

http://www.safu.hr/datastore/filestore/98/Uredba_1085_2006_hrv_17_09_07_IN_01_usporedba.pdf

Preporučujemo da EU uvrsti sljedeće izmjene u Uredbu Vijeća o uspostavljanju IPA-e:

- Doda sljedeću odredbu u Članove 8 i 9 (komponente I & II): ‘Pomoć u okviru ove komponente može podržavati i mjere izgradnje kapaciteta na unaprjeđenju dijaloga između civilnog društva i vladinih institucija’;
- Doda sljedeću odredbu u Članove 8 i 9 (komponente I & II): ‘Pomoć u okviru ove komponente može podržavati i izgradnju mira, obnovu i rekonstrukciju u post-kriznom periodu;
- Doda sljedeću odredbu u Član 9 (komponenta II): ‘Pomoć u okviru ove komponente može podržavati i združene aktivnosti državnih i nedržavnih aktera koje doprinose izgradnji mira, pomirenja i promociji mira;
- Doda sljedeću odredbu u Članove 11 and 12 (komponente IV & V): ‘Svi projekti podržani unutar ove komponente moraju biti osjetljivi na konflikt.’”

Što se tiče IPA programiranja, preporučujemo da:

- EU zamijeni frazu “civilno društvo i drugi akteri će se udruživati gdje god to bude prikladno” u Naslovu I, Član 6, paragraf 1 Uredbe Vijeća o uspostavljanju IPA-e frazom ‘civilno društvo i drugi akteri će redovito i sistematično biti konsultirani’;
- EU službenici treba da podrže tranzicijsku pravdu prilikom programiranja opisa projekata za IPA;
- EU objavi više regionalnih poziva za podnošenje prijedloga projekata u oblasti tranzicijske pravde;;
- Civilno društvo bude uključeno u izradu “područja delovanja” MIPD-a.

Obzirom na teškoće koje pred civilno društvo postavlja finansiranje EU preporučujemo da:

- EU reducira tehničku prirodu prijave za nepovratna sredstva i obezbijedi bolje oglašenu, češću i pristupačniju obuku organizacijama civilnog društva (CSOs) o izradi prijave za dodjelu nepovratnih sredstava;
- EU obezbijedi bazično finansiranje za regionalne mreže civilnog društva koje se bave tranzicijskom pravdom i ljudskim pravima;
- EU uspostavi instrument civilnih inicijativa koji obezbjeđuje manje grantove koji ne zahtijevaju sufinansiranje;
- EU dopusti većim, etabliranim nevladinim organizacijama (NVOs) i organizacijama civilnog društva (CSOs) da daju pod-grantove za lokalne ili inicijative zajednice koje pokrivaju među-etničku toleranciju, pluralizam, anti-diskriminaciju, jednakost spolova, demokraciju i multikulturalnost; kao i da
- EU poveća kapacitete delegacija Evropske Komisije (EC) kako bi mogle izaći na kraj sa prijavama na lokalnom jeziku i prihvatati prijave za dodjelu nepovratnih sredstava i na lokalnom i na jednom od brojnih jezika EU.

U pogledu komunikacije i konsultacija preporučujemo da:

- EU održava sistematične i redovite konsultacije, sektor po sektor svaka 3 ili 4 mjeseca;
- EU održava velike, plenarne konsultacije između sektora jednom ili dva puta godišnje;
- EU pruža detaljniju povratnu informaciju nakon što prijava za nepovratna sredstva koja je obećavala ne uđe u najuži izbor; te da
- EU omogući CSO-ima češće i dostupnije obuke o načinu izrade prijave za nepovratna sredstva.

Višekorisnički MIPD

Višekorisnički MIPD ima potencijal da omogući veliku podršku aktivnostima izgradnje mira na Zapadnom Balkanu. Cilj mu je da podrži regionalna rješenja problema koja prelaze granice i najbolje se rješavaju putem tijesne suradnje između onih koji su pogođeni tim problemima. Prvo područje djelovanja koje će jednom graditelju mira najvjerojatnije pasti na pamet kad pomisli na cilj višekorisničkog MIPD-a jeste tranzicijska pravda.

Nažalost, ovo područje se još uvijek ne spominje u višekorisničkom MIPD-u, barem ne izravno. Višekorisnički MIPD ima za cilj razvoj regionalne suradnje u 11 različitih oblasti ili područja djelovanja. Dva od tih područja su od posebnog značaja za graditelje mira:

Područje vi) Podrška civilnom društvu; i
Područje vii) Obrazovanje, mladi i istraživanje.

Usprkos potencijala za aktivnosti na izgradnji mira koji je sadržan u ovim područjima, smatramo da višekorisničkom MIPD-u treba dodati 12. područje koje se posebno odnosi na izgradnju mira, tranzicijsku pravdu i inicijative usmjerene ka suočavanju sa prošlošću.

Područje vi) podržava civilno društvo u tri pod-oblasti: dijalog civilnog društva, povrat izbjeglica i socijalna inkluzija. Područje vii) podržava inicijative koje se tiču Bolonjskog procesa, programa Erasmus Mundus i inter-kulturalne razmjene mladih koja promovira dijalog i toleranciju. S ciljem da promovira dijalog civilnog društva (prva pod-oblast Područja vi) ustanovljen je IPA program za civilno društvo.⁴ Niti jedan instrument sličan ovome nije uspostavljen za povrat izbjeglica, socijalnu inkluziju, obrazovanje ili razmjene mladih.

Činjenica da je višekorisnički MIPD namijenjen ovim područjima i da obezbjeđuje podršku za aktivnosti koje doprinose izgradnji mira je vrlo pozitivna i EU treba odati priznanje zbog toga. Usprkos tome, smatramo da ima nekih poboljšanja višekorisničkog MIPD-a koja je moguće izvesti. Preporučujemo da:

- EU ustanovi 12. područje na koje će se usredotočiti višekorisnički MIPD a koje se bavi izgradnjom mira, tranzicijskom pravdom i pomirenjem;
- EU ustanovi u okviru 12. područja jedan IPA program o instrumentu za izgradnju mira
- EU ustanovi unutar 12. područja jedan IPA program o instrumentu za izgradnju tranzicijske pravde;
- EU ustanovi unutar 12. područja IPA Program o instrumentu za suočavanje sa prošlošću;
- EU uključi u program *People 2 People* koji je sadržan u IPA programu o instrumentu za izgradnju civilnog društva zajedničke aktivnosti državnih i nedržavnih aktera koje doprinose pomirenju, izgradnji mira i promociji mira;
- EU ustanovi jedan IPA Program o instrumentu za povrat izbjeglica;
- EU ustanovi jedan IPA program o instrumentu za socijalnu inkluziju; te da
- EU ustanovi jedan IPA Program o instrumentu za obrazovanje i mlade.

⁴ Europska Komisija, Odluka Komisije o usvajanju IPA programa o instrumentu za izgradnju civilnog društva - horizontalne aktivnosti (*Tehnička pomoć, Ljudi za ljude, Partnerske aktivnosti*) u okviru IPA komponente pomoć u tranziciji i izgradnja institucija (C/2008/4569 od 27/08/2008), dostupna na stranici:
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/finacial_assistance/ipa/2008/ipa_civil_society_facility_c2008-4569-270808_en.pdf

Uticaj Zajedničke Vanjske i Sigurnosne politike u BiH

Postoji suštinska kontradikcija između civilne i vojne misije ESDP-a (European Defense and Security Policy - Europska politika odbrane i sigurnosti, prim. prev.) u jednoj zemlji koja je na putu pridruživanja EU. Postoji također i suštinska kontradikcija između uloga Visokog predstavnika / Specijalnog predstavnika Europske Unije u jednoj zemlji koja radi na tome da postane članica EU. Činjenica da je EU prisutna u BiH i kroz ESDP stup i kroz stup proširenja EU čini ove kontradikcije vidljivima i, po nama, poziva na promjenu. Naše preporuke su sljedeće:

- *Pozicija Visokog predstavnika:* treba da postoji koordinacija između završetka mandata Visokog predstavnika i pristupnog procesa; drugim riječima, do trenutka kada uloga Visokog predstavnika postane nepotrebna u BiH zemlja ne bi trebalo da dobije status zemlje kandidatkinje;
- *Jedan glas za EU:* EU treba da koordinira svoje prisustvo tako što će obezbijediti da je predstavlja jedno jedinstveno tijelo kojem će na čelu biti jedna osoba koja će obavljati imati dvostruku funkciju šefa delegacija EUSR i EC. Proces proširenja EU treba da bude "kišobran" za sve aktivnosti EU u ovoj zemlji. Ovakav opsežan pristup će omogućiti maksimalnu osjetljivost na konflikt;
- *Maksimalni suverenitet:* Pristup EU zahtijeva da zemlja koja pristupa ima vlasništvo nad demokratskim procesima i strukturama u svojoj zemlji te da nema daljnje potrebe za intervencijom izvana. Samo ako bude ispunjen taj uvjet, smatrati će se da BiH odlučuje o pristupanju EU na osnovu lokalnog vlasništva. EU treba da obezbijedi da se proces pristupanja EU ne nastavi do sticanja formalnog statusa zemlje kandidatkinje sve dok se ne uspostave lokalno vlasništvo, nacionalni suverenitet i razumna demokratska kohezija unutar BiH na jakim osnovama.

William Penn⁵ unio je tu snažnu želju za mirom, pravdom i tolerancijom u svoju studiju suvremenih međunarodnih odnosa. Njegov pronicavi esej ‘U pravcu sadašnjeg i budućeg miru u Europi’ nastoji da ukloni uzroke nesporazuma i konačno i ratova između država.

Mi unutar Evropske Komisije vjerujemo da smo pokopali stare duhove nacionalne agresije jednom za svagda. Izabrali smo put koji je Penn proročki tako davno pokazao i otišli smo i dalje, sa nad-nacionalnim institucijama kao što su Europski Parlament i Europski Sud Pravde, ukrotivši potencijal za antagonizam između država članica. Jedan drugi Englez će to izraziti još snažnije nakon što se europski kontinent raskomadao dva puta u našem vijeku. Winston Churchill preporučio je stvaranje “neke vrste Sjedinjenih Država Europe”.

Danas, treba samo da pogledamo izvan naših sadašnjih granica da bismo vidjeli koliko mnogo toga još moramo uraditi da bismo omogućili idejama poput Pennovih da prevladaju. Rat u bivšoj Jugoslaviji sa svojom tragičnom ostavštinom klanja i razaranja, raseljavanja i očaja, izbjeglica i osвете otkriva neizvjesnu narav naših političkih dogovora čak i unutar kulturnih granica Europe.

Dr Egon Klepsch

Predsjednik Evropskog parlamenta 1992 - 1994

Odlomak iz Predgovora za ‘Esej u pravcu sadašnjeg i budućeg miru u Europi’ autora Williama Penna u povodu ponovnog objavljivanja 1993. godine, na tristotu godišnjicu od prvog objavljivanja.

⁵ Rani Kveker, rođen 1644. godine, umro 1718. godine, osnivač Pensilvanije, napisao ‘An Essay Towards the Present and Future Peace of Europe, 1693. godine

Quaker Council for European Affairs (QCEA)
Square Ambiorix 50
B-1000 Brussels
Belgium

Tel: +32 2 230 49 35
Fax: +32 2 230 63 70
E-mail: info@qcea.org
Website: <http://www.quaker.org/qcea>

Aisbl - Moniteur belge no. 11 732/80
Numéro d'entreprise 420.346.728
Giro: IBAN BE68 0001 4998 4834 BIC: BPOTBEB1
Bank Fortis: IBAN BE58 2100 5598 1479 BIC: BEBABEBB